

**Y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol
Papur Tystiolaeth Cymunedau a Threchu Tlodi – 19 Mehefin 2014**

Cyflwyniad

1. Mae'r portffolio Cymunedau a Threchu Tlodi'n llywio dull cydlynol o drechu tlodi sydd ar waith ar draws adrannau'r llywodraeth. Mae'n mynd ati i wella'r canlyniadau i blant, teuluoedd a chymunedau difreintiedig ac i sicrhau bod y camau sy'n cael eu cymryd o ran swyddi, sgiliau, addysg ac iechyd yn cyrraedd y rheini a fyddai fel arall yn elwa arnynt olaf. Mae atal tlodi ac ymyrryd yn gynnar yn allweddol. Mae'r portffolio'n cwmpasu:
 - Trechu tlodi a gwneud cymunedau'n fwy cadarn, gan gynnwys Cymunedau yn Gyntaf;
 - Cydgyssylltu ymateb Llywodraeth Cymru i'r diwygiadau lles;
 - Cynyddu cynhwysiant ariannol a chynhwysiant digidol, gan gynnwys y Gronfa Cymorth Dewisol, Gwasanaethau Cynghori ac Undebau Credyd;
 - Cynorthwyo teuluoedd a phlant, yn enwedig drwy'r rhaglenni Dechrau'n Deg a Theuluoedd yn Gyntaf;
 - Sicrhau bod mwy o ddarpariaeth gofal plant a darpariaeth chwarae ar gael sydd o safon uchel ac sy'n fforddiadwy;
 - Hybu hawliau plant a phobl ifanc a'u hannog i gymryd rhan;
 - Hybu cydraddoldeb a chynhwysiant;
 - Cefnogi datblygiad y Trydydd Sector a gwella'r berthynas strategol rhyngddo a'r llywodraeth;
 - Hyrwyddo datblygu cynaliadwy yng ngwaith Llywodraeth Cymru a'i phartneriaid.
2. Mae'r Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi a'r Dirprwy Weinidog Trechu Tlodi'n rhannu cyfrifoldeb dros y portffolio. O ddydd i ddydd, y Dirprwy Weinidog sy'n gyfrifol am y rhaglenni cyflawni craidd, sef Cymunedau yn Gyntaf, Teuluoedd yn Gyntaf a Dechrau'n Deg. Gellir ymateb yn ysgrifenedig yn ôl y gofyn i gwestiynau manwl sy'n ymwneud â'r meysydd y mae'r Dirprwy Weinidog yn gyfrifol amdanynt.

Cyllid

	2013-14 (Y Gyllideb Atodol) £000	2014-15 (Y Gyllideb Derfynol) £000
Refeniw	175,891	192,246
Cyfalaf	27,200	20,450
CYFANSWM DEL	203,091	212,696

3. Mae cyllideb y portffolio Cymunedau a Threchu Tlodi yn 2014/15 yn cynnwys:
 - £39.450m ar gyfer Cymunedau yn Gyntaf;
 - £72.094m o gyllid refeniw ac £8m o gyllid cyfalaf ar gyfer Dechrau'n Deg;

- £46.908m ar gyfer Teuluoedd yn Gyntaf;
- £ 0.901m ar gyfer Undebau Credyd;
- £12.363m o dan y Gronfa Cymorth Dewisol (arian grant a gweinyddu);
- £ 1.500m ar gyfer safleoedd Sipsiwn a Theithwyr;
- £10.950m ar gyfer y Rhaglen Cyfleusterau Cymunedol.

Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi (y Dirprwy Weinidog sy'n ysgwyddo cyfrifoldeb o ddydd i ddydd)

4. Mae'r camau i roi'r Cynllun hwn ar waith yn canolbwyntio ar chwe blaenoriaeth: y blynyddoedd cynnar; y bwlch cyrhaeddiad rhwng disgyblion; pobl ifanc nad ydynt yn gweithio nac yn dysgu; lleihau nifer yr aelwydydd heb waith; sicrhau mynediad cyfartal at ofal iechyd o safon; a thai ac adfywio.
5. Yn ychwanegol at y gwaith monitro mewnol a'r gwaith cydgysylltu gan y Bwrdd Gweithredu o dan gadeiryddiaeth y Dirprwy Weinidog, mae'r gwaith o ymgysylltu â phartneriaid allanol yn annog awdurdodau lleol, byrddau iechyd lleol, gweithwyr proffesiynol ym maes iechyd y cyhoedd, sefydliadau yn y trydydd sector a rheolwyr ein prif raglenni trechu tlodi i gydweithio o ran y blaenoriaethau hyn.
6. Byddwn yn cyhoeddi adroddiad am y Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi ym mis Gorffennaf 2014. Bydd yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am y camau a gymerwyd i wireddu ein hymrwymiaid yn y Cynllun Gweithredu, a bydd yn amlinellu'r prif ddatblygiadau yng Nghymru i drechu tlodi gwledig a thlodi ymhlith pobl sy'n gweithio.

Dechrau'n Deg (y Dirprwy Weinidog sy'n ysgwyddo cyfrifoldeb o ddydd i ddydd)

7. Mae'r gwaith o ehangu Dechrau'n Deg yn mynd rhagddo.
8. Rydym wedi ymrwmo i ddyblu nifer y plant sy'n elwa ar y rhaglen o 18,000 i 36,000 erbyn diwedd cyfnod y Cynulliad hwn.
9. Ar sail gwybodaeth reoli nad yw wedi'i dilysu am y naw mis hyd at fis Rhagfyr 2013, rydym ar y trywydd iawn i gyflawni'r targed o ran nifer buddiolwyr y rhaglen Dechrau'n Deg yn 2013-14, gyda thros 27,000 o blant yn elwa ar y rhaglen yn ystod naw mis cyntaf y flwyddyn. Rydym wrthi'n dilysu'r data hwn a byddwn yn cyhoeddi data'r flwyddyn gyfan yn ffurfiol ym mis Gorffennaf 2014.
10. Mae swyddogion yr Adran Cymunedau a Threchu Tlodi'n parhau i gydweithio'n agos â'r awdurdodau lleol i fonitro'r camau i ehangu'r rhaglen ac i sicrhau bod yr adnoddau ychwanegol yn cael eu targedu at y plant mwyaf difreintiedig yn y cymunedau hynny. Mae cysylltiadau â bydwagedd hefyd yn cael sylw cynyddol.
11. Drwy ehangu'r rhaglen, mae Dechrau'n Deg wedi creu nifer o wahanol swyddi mewn cymunedau ar hyd a lled Cymru. Mae'r rhain yn amrywio o swyddi adeiladu i swyddi gofal plant, gweithwyr iechyd proffesiynol a staff gweinyddol.

12. Mae rhaglen gadarn ac annibynnol ar waith i werthuso Dechrau'n Deg. Cyhoeddwyd cyfres o adroddiadau ar ddiwedd 2013. Mae'r canfyddiadau'n dangos bod teuluoedd mewn ardaloedd Dechrau'n Deg yn cael mwy o ymweliadau gan ymwelwyr ieched, eu bod yn gwybod mwy am raglenni rhianta a'u bod yn fwy parod i'w defnyddio na theuluoedd mewn ardaloedd tebyg lle nad yw'r rhaglen Dechrau'n Deg yn gweithredu. Dywedodd y rhieni a gafodd eu cyfwrdd fod y rhaglen hefyd wedi dylanwadu'n gadarnhaol ar ddatblygiad eu plant.

Rhaglen Gyfalaf Dechrau'n Deg (y Dirprwy Weinidog sy'n ysgwyddo cyfrifoldeb o ddydd i ddydd)

13. Mae Llywodraeth Cymru wedi buddsoddi swm sylweddol mewn seilwaith i gefnogi'r camau i roi'r rhaglen Dechrau'n Deg ar waith. Hyd yma, darparwyd dros £28 miliwn i ariannu prosiectau cyfalaf ar hyd a lled Cymru.

14. Erbyn diwedd 2015-16, bydd Llywodraeth Cymru wedi ariannu prosiectau i ddatblygu lleoliadau a fydd yn darparu bron i 9,000 o leoedd gofal plant rhan-amser o safon ar hyd a lled Cymru. Bydd hefyd wedi creu ystod o adeiladau ar gyfer y timau amlasiantaeth sy'n rhoi gwasanaethau Dechrau'n Deg ar waith ar lawr gwlad, yn ogystal â lleoliadau i ddarparu cyrsiau rhianta, sesiynau iaith a sesiynau chwarae.

Teuluoedd yn Gyntaf (y Dirprwy Weinidog sy'n ysgwyddo cyfrifoldeb o ddydd i ddydd)

15. Mae rhaglen Teuluoedd yn Gyntaf Llywodraeth Cymru'n creu dull integredig o gefnogi teuluoedd yng Nghymru, a hynny drwy gefnogi'r teulu cyfan. Ei nod yw datblygu cymorth effeithiol, amlasiantaeth i deuluoedd i wella'u canlyniadau, yn enwedig y rheini sy'n byw mewn tlodi neu sydd mewn perygl o fyw mewn tlodi. Mae'n rhoi pwyslais clir ar ymyrryd yn gynnar ac atal tlodi, ar gychwyn drwy ddefnyddio dull sy'n seiliedig ar gryfderau, ac ar ddod â sefydliadau ynghyd i weithio gyda'r teulu cyfan i helpu i atal problemau rhag datblygu'n argyfwng.

16. Dwy o brif nodweddion y rhaglen yw'r gofynion am i awdurdodau lleol ddatblygu prosesau asesu ac ymgysylltu sy'n canolbwyntio mwyfwy ar y teulu drwy 'Fframwaith Asesu'r Teulu ar y Cyd', a gwella cymorth cydgysylltiedig drwy fodelau'r 'Tîm o Amgylch y Teulu'. Mae Fframwaith Asesu'r Teulu ar y Cyd yn asesu cryfderau ac anghenion teuluoedd mewn nifer o feysydd ac fe'i defnyddir i lunio cynllun pwrpasol o ymyriadau i helpu teuluoedd i oresgyn y problemau y maent yn eu hwynebu. Mae'r Tîm o Amgylch y Teulu yn fodel sy'n dod ag ystod eang o weithwyr proffesiynol ynghyd i gydweithio â theuluoedd i'w helpu i fynd i'r afael â'r holl heriau amrywiol y maent yn eu hwynebu.

17. Mae rhaglen annibynnol ar waith i werthuso Teuluoedd yn Gyntaf ar sail genedlaethol. Disgwylir i'r adroddiad am yr ail flwyddyn gael ei gyhoeddi ar 12 Mehefin 2014. Mae'n rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am y camau i roi'r rhaglen ar waith ac mae'n cynnwys astudiaethau achos am brofiadau teuluoedd ac adroddiadau am effaith gynnar y rhaglen.

Cymunedau yn Gyntaf (y Dirprwy Weinidog sy'n ysgwyddo cyfrifoldeb o ddydd i ddydd)

18. Mae'r rhaglen Cymunedau yn Gyntaf yn canolbwyntio ar drechu tlodi ac mae iddi dri chanlyniad strategol: Cymunedau sy'n Ffynnu, yn lach ac yn Dysgu. Rydym yn parhau i ymrwymo i'r rhaglen a bydd yn para drwy gydol cyfnod y Llywodraeth hon. Disgwylir yr adroddiad gwerthuso cyntaf am y rhaglen Cymunedau yn Gyntaf ar ei newydd wedd ym mis Gorffennaf.
19. Erbyn mis Ionawr 2013, cytunwyd ar drefniadau ariannu pob un o'r 52 Clwstwr Cymunedau yn Gyntaf newydd, a dyrannwyd £75 miliwn ar gyfer y cyfnod hyd at 31 Mawrth 2015. Mae'r rhaglen bellach yn cwmpasu cyfran fwy o'r boblogaeth, gyda thua 24% o boblogaeth Cymru'n rhan ohoni erbyn hyn.
20. Mae perfformiad y rhaglen yn cael ei fonitro a'i fesur yn erbyn fframwaith canlyniadau sy'n caniatáu i ni gymharu canlyniadau ar draws y rhaglen ac sy'n dangos ei heffaith o ran trechu tlodi ar lefel leol a chenedlaethol. Gan mai Rhaglen Trechu Tlodi yw Cymunedau yn Gyntaf, mae'n cael cryn sylw yn y Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi a bydd gofyn iddi adrodd yn erbyn nifer o dargedau allweddol erbyn 2020. Mae Cymunedau yn Gyntaf yn monitro'r meysydd lle y mae amgylchiadau unigolyn wedi gwella, felly gall unrhyw unigolyn fod yn "well ei fyd" mewn mwy nag un maes. Mae'n cwmpasu ystod eang o fesurau, o ennill cymhwyster, mynd ati o'r newydd i chwilio am swydd, a chael hyd i swydd, i fesurau fel gwell lles meddwl, sgiliau rhianta a gweithgarwch corfforol.

Targed Ffyniant:

- 45,000 o ymyriadau gyda phobl, 26,250 yn well eu byd (58 y cant).
- Y ffigurau gwirioneddol fel yr oeddent ar 31 Mawrth 2014: 53,895 o ymyriadau gyda phobl, 13,947 yn well eu byd (26 y cant).
- Ymhlith yr ymyriadau o dan y thema hon mae helpu pobl i ddychwelyd i'r byd gwaith drwy raglenni sgiliau, mentrau hyfforddi, clybiau swyddi a phrosiectau i wella'r economi ac entrepreneuriaeth yn yr ardal.
- Yn ystod deuddeg mis cyntaf y Rhaglen, mae'r ffigurau'n dangos bod 26% o'r ymyriadau wedi arwain at wella amgylchiadau pobl yn sylweddol, fel y bobl hynny sydd wedi ymuno â'r byd gwaith.
- O dan y thema ffyniant, cafwyd 9,000 yn fwy o ymyriadau na'r targed. Mae'r cynnydd hwn yn nifer y cyfranogwyr yn effeithio ar ganran gymharol y rheini y tybir eu bod yn well eu byd. Fodd bynnag, mae canran y rheini sy'n 'well eu byd' (26%) eisoes dros hanner ffordd at gyrraedd y targed o 58%, a hynny ddim ond 12 mis ar ôl rhoi'r Rhaglen ar waith. Wrth i'r rhaglen fynd rhagddi, byddem yn disgwyl gweld y ganran hon yn cynyddu wrth i effaith hirdymor yr ymyriadau ddwyn ffrwyth.

Targed Dysgu:

- 30,000 o ymyriadau gyda phobl, 18,750 yn well eu byd (63 y cant).
- Y ffigurau gwirioneddol fel yr oeddent ar 31 Mawrth 2014:

39,858 o ymyriadau gyda phobl, 13,345 yn well eu byd (33 y cant).

- Ymhlith y prosiectau o dan y canlyniad dysgu mae mentrau i helpu pobl i ddysgu sgiliau newydd, i ddysgu sgiliau sylfaenol ac i gael eu cynnwys yn ddigidol, yn ogystal â mentrau sy'n canolbwyntio'n benodol ar wella canlyniadau addysgol plant a phobl ifanc, drwy fynd i'r afael â llythrennedd teuluoedd a phresenoldeb.
- Mae'r ffigurau'n dangos bod y prosiectau dysgu wedi ymyrryd bron i 10,000 gwaith yn fwy na'r lefel ymyrraeth ddisgwyliedig a bod 33% o'r bobl yn well eu byd. Mae hwn yn gynydd da tuag at fodloni'r targed ac mae'n dangos ein bod eisoes dros hanner ffordd at gyflawni'r targed ddim ond 12 mis ar ôl rhoi'r Rhaglen newydd ar waith. Mae *nifer* (nid canran) y bobl sy'n well eu byd ddim ond 5,000 yn is na'r targed gwreiddiol, a hynny yn nyddiau cynnar y Rhaglen.

Targed Iechyd:

- 26,250 o ymyriadau gyda phobl, 16,875 yn well eu byd (64 y cant).
 - Y ffigurau gwirioneddol fel yr oeddent ar 31 Mawrth 2014: 45,273 o ymyriadau gyda phobl, 22,364 yn well eu byd (49 y cant).
 - Ymhlith yr ymyriadau iechyd mae mentrau o ran bwyta'n iach, ffyrdd iach ac annibynnol o fyw, tyfu a choginio bwyd iach, ymarfer corff, rhoi'r gorau i smygu, iechyd cyn ac ar ôl genedigaeth, ac ymwybyddiaeth o alcohol.
 - Mae'r ffigurau'n dangos bod y prosiectau wedi ymyrryd 20,000 o weithiau'n fwy na'r targed, gan bron i ddyblu'r ffigur targed. Mae'n anochel bod hyn wedi effeithio ar ganran y rheini sy'n teimlo eu bod yn well eu byd, felly dim ond 49% o'r cyfranogwyr (yn erbyn targed o 64%) oedd yn well eu byd. Fodd bynnag, o edrych ar niferoedd y bobl sy'n well eu byd, mae dros 5,000 o bobl yn fwy yn well eu byd na'r disgwyl o ganlyniad i'r mentrau hyn.
21. Mae nifer fawr o ymyriadau'n digwydd o fewn y Rhaglen Cymunedau yn Gyntaf ac mae canrannau'r bobl sy'n well eu byd yn galonogol iawn, gan mai dim ond ers mis Ionawr 2013 y mae'r strwythur Clystyrau newydd yn ei le a chan nad oedd nifer ohonynt wedi'u staffio'n llwyr tan yn hwyr yn 2013. Wrth i'r Rhaglen fynd rhagddi i'w hail flwyddyn ariannol iawn, byddem yn disgwyl i'r gymhareb ganrannol gynyddu, yn enwedig o gofio nad yw rhai o'r prosiectau tymor hwy wedi dwyn ffrwyth eto. Mae llawer o'r bobl y mae'r Rhaglen yn gweithio gyda nhw'n dod o grwpiau y mae'n anodd ymgysylltu a gweithio â nhw, felly mae eu hamgylchiadau'n debygol o wella dros gyfnod hwy. Rydym yn disgwyl i'r ffigurau adlewyrchu hyn y dyfodol.
22. Mae swyddogion Llywodraeth Cymru'n cydweithio'n agos â'r Clystyrau i reoli nifer yr ymyriadau a'r cyfranogwyr i sicrhau ein bod yn gwneud gwir wahaniaeth i'n cymunedau mwyaf difreintiedig ac i sicrhau bod pobl yn well eu byd o ganlyniad i hynny.
23. Drwy sicrhau bod y rhaglenni Cymunedau yn Gyntaf, Teuluoedd yn Gyntaf a Dechrau'n Deg yn cydweddu'n well â'i gilydd, a thrwy sicrhau eu bod yn cydgysylltu'n gyson ac yn systematig, bydd modd lleihau dyblygu mewn ardaloedd

Ile y mae'r rhaglenni'n gorgyffwrdd a sicrhau ein bod yn defnyddio adnoddau yn y ffordd orau bosibl. I sicrhau bod y rhaglenni'n cydweddu â'i gilydd, mae'n hollbwysig datblygu fframwaith canlyniadau cyfun ar gyfer y rhaglenni Cymunedau yn Gyntaf, Teuluoedd yn Gyntaf a Dechrau'n Deg ac rydym wedi sefydlu grŵp gorchwyl a gorffen, sy'n cynnwys rhanddeiliaid o bob rhan o Gymru, i sicrhau bod y fframwaith yn ei le erbyn mis Medi 2014.

24. Dwy o brif nodweddion y rhaglen Cymunedau yn Gyntaf yw ei bod yn cyflogi staff proffesiynol yn ein cymunedau mwyaf difreintiedig ac yn darparu seilwaith y gall eraill ei ddefnyddio neu ychwanegu ato i sicrhau bod eu rhaglenni nhw'n cyrraedd y cymunedau hyn. Isod, ceir enghreifftiau o'r ffordd y mae'r rhaglen Cymunedau yn Gyntaf wedi defnyddio'r dull hwn:

- Cyllid ar y cyd â'r Grant Amddifadedd Disgyblion i hybu dysgu fel teulu yn y blynyddoedd cynnar, i gynorthwyo pobl ifanc i lwyddo yn yr ysgol, ac i annog rhieni i ymgysylltu mwy ag addysg eu plant;
- Treialu archwiliadau iechyd i rai dros 50 oed mewn ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf i helpu i sicrhau bod y rheini a allai elwa fwyaf ar y cynllun yn manteisio arno;
- Gweithio gyda'r Ganolfan Byd Gwaith i ddarparu cynghorwyr sy'n rhoi cyngor i rieni am gyflogaeth mewn ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf;
- Prosiectau a gefnogir gan Gyngor Celfyddydau Cymru i weithio gyda phobl ifanc nad ydynt yn gweithio nac yn dysgu;
- Y fenter "GemauStryd" a gefnogir gan y Cyngor Chwaraeon ac eraill;
- Y rhaglen "Dewch Allan!" a gefnogir gan yr adran Tai ac Adfywio, y Loteri Fawr a Chyfoeth Naturiol Cymru;
- Twf Swyddi Cymru a'r Rhaglen Esgyn – gweler isod.

Twf Swyddi Cymru

25. Sefydlwyd prosiect Cymunedau yn Gyntaf Twf Swyddi Cymru ym mis Rhagfyr 2013. Mae'r ffigurau, fel yr oeddent ar 10 Mai 2014, yn dangos bod 258 o gyfleoedd gwaith wedi'u creu. O'u plith, cafodd 128 o'r cyfleoedd gwaith eu llenwi gan bobl ifanc sy'n byw mewn Clystyrau Cymunedau yn Gyntaf. Mae 130 arall wrthi'n mynd drwy'r broses recriwtio.

Y Rhaglen Esgyn

26. Rydym hefyd wedi sefydlu'r Rhaglen Esgyn. Ei nod yw darparu 5,000 o gyfleoedd hyfforddi a chyfleoedd gwaith i bobl o aelwydydd heb waith erbyn diwedd 2017. Bydd y Rhaglen Esgyn ar waith yn ardaloedd naw o'r Clystyrau Cymunedau yn Gyntaf ar draws Cymru. Mae'r rhaglen ar waith yn llwyr mewn chwe ardal erbyn hyn. Disgwylir iddi fod ar waith yn llwyr yn y tair ardal sy'n weddill erbyn canol mis Mehefin. Mae staff y Rhaglen Esgyn eisoes wedi dechrau ar waith dwys gyda phobl o aelwydydd heb waith, ac mae dros 200 eisoes wedi achub ar gyfleoedd.

27. Gofynnwyd i holl adrannau Llywodraeth Cymru bennu cyfleoedd hyfforddi a chyfleoedd gwaith a all gefnogi'r Rhaglen Esgyn. Rydym wrthi'n cadarnhau manylion cyfraniadau'r adrannau. Fodd bynnag, mae'r Prif Swyddog Meddygol eisoes wedi ysgrifennu at y Byrddau Iechyd Lleol i ddweud ei bod yn disgwyl i'r

GIG wneud cyfraniad sylweddol tuag at darged y rhaglen, gan ddarparu hyd at 1,000 o gyfleoedd hyfforddi a chyfleoedd gwaith.

Diwygio lles

28. Mae'r diwygiadau lles wedi dwysáu effaith y dirwasgiad, dirwasgiad a effeithiodd fwyaf ar ein cymunedau difreintiedig ac ar bobl â nodweddion gwarchoddedig. Er enghraifft, ym mis Ebrill 2014, cyhoeddodd Rhwydwaith Cydraddoldeb Menywod Cymru ymchwil i'r materion y mae menywod hŷn yn eu hwynebu yng Nghymru, gan gynnwys effaith y dirwasgiad.
29. Rydym wedi lleisio ein pryderon yn gyson ynghylch cwmpas, natur a hyd a lled y diwygiadau lles. Ni allwn wneud iawn am y newidiadau hyn a fydd yn effeithio fwyaf ar ein cymunedau mwyaf difreintiedig, ar deuluoedd heb waith, ar bobl anabl ac ar ofalwyr. Fodd bynnag, oherwydd ein bod yn deall effaith¹ y newidiadau hyn, gallwn dargedu ein gwaith i'r manau hynny lle y bydd yn helpu fwyaf.
30. ran y portffolio Cymunedau a Threch Tlodi, mae hyn wedi ategu pwysigrwydd ein gwaith ym maes cynhwysiant digidol a chynhwysiant ariannol, yn ogystal â'r camau a ddisgrifir uchod o ran gwaith i bobl ifanc a chyfleoedd i aelwydydd heb waith.

Cynhwysiant digidol

31. Drwy ein Cynllun Cyflawni Cynhwysiant Digidol a'n rhaglen Cynhwysiant Digidol, Cymunedau 2.0, rydym yn gwneud cynnydd da o ran cael mwy o bobl i wella'u bywydau drwy ddefnyddio technoleg ddigidol. Mae ffigurau Arolwg Cenedlaethol Cymru, a gyhoeddwyd ym mis Mai 2014, yn dangos gostyngiad yn nifer yr oedolion sydd wedi'u hallgáu'n ddigidol, a hynny o 24% y llynedd i 21% eleni.
32. Mae Cymunedau 2.0 wedi cynorthwyo dros 39,000 o unigolion i fentro ar-lein ac mae wedi cymell sefydliadau sy'n rhanddeiliaid allweddol, gan gynnwys Age Cymru, RNIB a Shelter, i gefnogi'r agenda. Mae cynhwysiant digidol yn parhau i gyfrannu at y camau i roi'r strategaeth gyffredinol, Cymru Ddigidol, ar waith a byddwn yn parhau i'w integreiddio â ffrydiau eraill o waith digidol Llywodraeth Cymru, fel Cyflymu Cymru a'r strategaeth Digidol yn Gyntaf sy'n dod i'r amlwg. Ym mis Gorffennaf, byddaf i a'r Gweinidog Diwylliant a Chwaraeon yn cyhoeddi'n ffurfiol fod y rhaglen Cymunedau 2.0 yn cael ei hestyn i'r ardaloedd mwyaf difreintiedig yng Nghasnewydd, Caerdydd, Bro Morgannwg a Sir Fynwy.

Cynhwysiant ariannol

33. Mae'r camau i roi'r Strategaeth Cynhwysiant Ariannol ar waith yn canolbwyntio ar bum thema, sef mynediad at wasanaethau ariannol prif ffrwd, darparu cynilion a chredyd fforddiadwy, gwella mynediad at gyngor ariannol a chyngor am ddyledion, gwella gallu pobl i drin a thrafod materion ariannol, a sicrhau bod pobl yn ennill yr incwm mwyaf posibl. Rydym eisoes yn cydweithio â nifer o wahanol bartneriaid ar y themâu hyn.

¹ <http://wales.gov.uk/topics/people-and-communities/welfare-reform-in-wales/analysingreforms/?skip=1&lang=cy>

34. Ar ôl i Lywodraeth y DU ddiddymu elfennau dewisol y Gronfa Gymdeithasol, cyflwynodd Llywodraeth Cymru Gronfa Cymorth Dewisol. Yn 2013-14, gwnaeth y Gronfa dros 27,000 o ddyfarniadau gwerth cyfanswm o £7.2m i gynorthwyo pobl mewn argyfwng neu i'w helpu i adsefydlu yn y gymuned. Erbyn hyn, mae dros 400 o "bartneriaid" y Gronfa Cymorth Dewisol yn gallu helpu i gyfeirio pobl at y Gronfa i gael cymorth.
35. Ym mis Rhagfyr 2013, daeth y prosiect "Mynediad at Wasanaethau Ariannol drwy Undebau Credyd", a ariannwyd ar y cyd gan Lywodraeth Cymru a WEFO, i ben. Darparwyd bron i £4 miliwn i gefnogi'r prosiect ers mis Hydref 2010. Estynnwyd y prosiect tan fis Mawrth 2014 gan ddefnyddio cyllid Llywodraeth Cymru'n unig. Aeth tu hwnt i'w dargedau, gan alluogi 33,000 o bobl a oedd wedi'u hallgáu'n ariannol i ddefnyddio gwasanaethau ariannol. Amcangyfrifir bod dros 78,000 o bobl bellach yn aelodau o Undebau Credyd yng Nghymru.
36. Ochr yn ochr â Phrosiect yr Undebau Credyd, dyfarnwyd £1.2 miliwn yn ychwanegol i'r Undebau Credyd ym mis Ionawr 2014 i'w helpu i fod yn gynaliadwy ac i gyrraedd mwy o bobl mewn cymunedau. Ym mis Mawrth 2014, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ragor o gyllid gwerth £1.9m ar gyfer yr Undebau Credyd. Caiff ei ddarparu tan fis Mawrth 2017, gan leihau'n raddol.
37. Ar 17 Gorffennaf 2014, cynhelir Cynhadledd Undebau Credyd i adeiladu ar y cydweithio yn sgil y cyllid cydweithredu gwerth £1.2m. Bydd yn gyfle i ni fyfyrto ar y gefnogaeth y mae Llywodraeth Cymru eisoes yn ei darparu a mynd ati ar y cyd i ystyried yr hyn sydd ei angen o hyn ymlaen.
38. Rydym hefyd yn sicrhau bod cymorth ymarferol ar gael ar ffurf gwasanaethau cynghori rheng flaen i helpu pobl a all fod yn wynebu newidiadau i'w budd-daliadau neu bobl sy'n ei chael yn anodd cael dau ben llinyn ynghyd. Mae £1 miliwn o arian ychwanegol ar gael yn 2014-15 i sefydliadau sy'n darparu gwasanaethau cynghori am ddim ar faterion sy'n ymwneud â hawliau lles, tai, rheoli dyledion ac arian, a gwahaniaethu. Mae hyn yn ychwanegol at y cymorth yr ydym eisoes yn ei ddarparu drwy'r cynllun Gwell Cyngor: Gwell Bywydau o dan ofal Cyngor ar Bopeth Cymru a'r prosiect canlyniadau a rennir sy'n darparu cyngor allgymorth am ddyledion a budd-daliadau lles yn ardaloedd 36 o'r Clystyrau Cymunedau yn Gyntaf ar draws Cymru. Yn 2013-14, cafodd dros 20,000 o gleientiaid eu gweld o dan y cynllun Gwell Cyngor: Gwell Bywydau yn unig, gan eu galluogi i hawlio dros £16 miliwn o fudd-daliadau ychwanegol hyd at fis Rhagfyr 2013.
39. Yn ogystal ag arian i gynorthwyo gwasanaethau cynghori rheng flaen, roedd adroddiad yr Adolygiad o Wasanaethau Cynghori a gyhoeddwyd yn 2013 yn nodi bod angen mynd ati mewn modd mwy strategol a chydgyssylltiedig i gynllunio ac i ddarparu gwasanaethau cynghori yng Nghymru. Un o'm blaenoriaethau eleni yw mynd ati i sefydlu Rhwydwaith Cynghori Cenedlaethol i hwyluso dull strategol a chydweithredol o'r fath. Bydd Llywodraeth Cymru hefyd yn ceisio hybu mwy o gysondeb o ran ansawdd y cyngor a ddarperir gan y sector gwirfoddol a dielw.

Remploy

40. Mae Gweinidogion Cymru wedi gwrthwynebu penderfyniad Llywodraeth y DU i gau holl ffatrioedd Remploy. Bu i ni lobïo Llywodraeth y DU i ddatganoli'r cyfrifoldeb drostynt yng Nghymru. Gwrthodwyd gwneud hynny ac aeth Llywodraeth Cymru ati i sicrhau bod modd i weithwyr Remploy yng Nghymru gael cymorth drwy Grant Cymorth i Gyflogwyr Remploy.
41. Hyd yma, mae Grant Cymorth Cyflogwyr Llywodraeth Cymru, a lanswyd ym mis Gorffennaf 2012, wedi darparu swyddi newydd i dros 200 (neu tua ddau draean) o gyn-gyflogeion anabl Remploy yng Nghymru. Mae llawer mwy o swyddi wedi'u cymeradwyo ac maent ar gael o hyd. Rydym wedi estyn y dyddiad cau ar gyfer ceisiadau gan ddarparu gyflogwyr i gael Grant Cymorth Cyflogwyr tan ddiwedd mis Medi 2014.

Cydraddoldeb

42. Mae llawer o'r rheini sy'n byw mewn tlodi ar hyd a lled Cymru hefyd yn wynebu gwahaniaethu am lu o wahanol resymau. Rydym wedi ymrwmo i roi terfyn ar wahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithlon, yn ogystal â hybu cyfle cyfartal a meithrin perthynas dda rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rheini nad ydynt yn ei rhannu.
43. Llywodraeth Cymru oedd y llywodraeth gyntaf ym Mhrydain i gyflwyno dyletswyddau penodol o ran cydraddoldeb i ategu'r camau i roi dyletswydd cydraddoldeb y sector cyhoeddus, a bennir yn Neddf Cydraddoldeb 2010, ar waith yn yr awdurdodau cyhoeddus a restrir yng Nghymru, gan gynnwys Llywodraeth Cymru. Ymhlith y dyletswyddau penodol o ran cydraddoldeb mae dyletswydd arnom i bennu amcanion cydraddoldeb, i baratoi adroddiad blynyddol am y cynnydd a wnaed, i fynd i'r afael â gwahaniaethau o ran tâl, i ymgysylltu â phobl a sefydliadau, ac i gyflawni Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb. Mae pob un o adrannau Llywodraeth Cymru'n gyfrifol am gyflawni Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb i sicrhau bod y gwaith yr ydym yn ei wneud yn achub ar bob cyfle i hybu cydraddoldeb, i fynd i'r afael â gwahaniaethu, i annog cydlyniant cymunedol ac i gyflawni canlyniadau cynhwysol i holl ddinasyddion Cymru.
44. Yn 2010-11, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei hasesiad cyntaf o effaith y gyllideb ar gydraddoldeb, ac mae wedi canolbwyntio ar ei wella o flwyddyn i flwyddyn. Pan fyddwn yn asesu effaith Cyllideb Ddrafft 2015-16, byddwn yn parhau i ystyried effaith ein penderfyniadau gwario ar feysydd eraill, gan gynnwys hawliau plant ac anfantais economaidd-gymdeithasol. Mae'r rhain yn dal i fod yn ddyddiau cynnar o ran datblygu dull integredig, ond ein dyhead yw darparu asesiad manylach a mwy cynhwysol o effaith ein cynlluniau gwario mewn blynyddoedd i ddod.
45. Cyhoeddwyd ein Fframwaith Gweithredu ar gyfer Byw'n Annibynnol ym mis Medi 2013. Mae'r Fframwaith yn ymdrin ag anabledd mewn modd strategol. Mae'n nodi'r rhwystrau sy'n atal pobl rhag byw'n annibynnol, a'i nod yw mynd i'r afael â'r rhwystrau hynny i greu cymdeithas gynhwysol sy'n galluogi pobl i fyw'n annibynnol. Lluniwyd y Fframwaith ar y cyd gan Grŵp Llywio Cenedlaethol o randdeiliaid, a hynny ar ôl trafod â phobl anabl a'r sefydliadau sy'n eu cynrychioli

ar hyd a lled Cymru. Rydym yn hyderus, felly, ein bod yn mynd i'r afael â'r materion sydd bwysicaf iddyn nhw.

46. Mae hefyd yn bwysig sicrhau bod cymunedau diogel ar gael i bobl fyw ynddynt. Ym mis Mai 2014, bu i mi lansio 'Mynd i'r Afael â Throseddau a Digwyddiadau Casineb: Fframwaith Gweithredu' sy'n nodi sut y byddwn yn mynd i'r afael â'r casineb a'r rhagfarn y mae pobl yn eu hwynebu oherwydd eu nodweddion gwarchoddedig, sef hil, crefydd, anabledd, cyfeiriadedd rhywiol, hunaniaeth o ran rhywedd, ac oedran. Ochr yn ochr â'r Fframwaith, bu i mi gyhoeddi rhaglen gyflawni cydlyniant cymunedol newydd a chadarnhau dwy flynedd o arian ychwanegol ar gyfer Cydgysylltwyr Cydlyniant Cymunedol hyd at fis Ebrill 2016.
47. Rydym wedi glynu at ein hymrwymiad i fynd i'r afael ag anghenion llety'r gymuned Sipsiwn a Theithwyr yng Nghymru. Ar 9 Ebrill 2014 yn Aberhonddu, agorwyd y safle awdurdod lleol newydd cyntaf ers 1997 yn swyddogol. Yn ogystal, cafodd chwe safle awdurdod lleol arall eu hadnewyddu yn 2013-14. Ers 2007-08, rydym wedi helpu i ariannu gwaith i adnewyddu 44 prosiect ar draws nifer o safleoedd awdurdodau lleol yng Nghymru. Mae Bil Tai (Cymru), sydd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar hyn o bryd, hefyd yn ceisio mynd i'r afael â phrinder llety i'r gymuned Sipsiwn a Theithwyr yng Nghymru drwy gynnig cyflwyno Dyletswydd Statudol newydd ar awdurdodau lleol i ddatblygu safleoedd newydd i Sipsiwn a Theithwyr lle y mae angen nad yw'n cael ei ddiwallu.

Amrywiaeth mewn Penodiadau Cyhoeddus

48. Ddechrau 2013, Ysgrifennodd y Gweinidogion sy'n gyfrifol am benodiadau cyhoeddus at Gadeiryddion byrddau allweddol y sector cyhoeddus i ofyn iddynt weithredu i gynyddu nifer y menywod a'r bobl o grwpiau eraill nad oes ganddynt gynrychiolaeth ddigonol sy'n cael eu penodi i swyddi cyhoeddus. Cymerwyd camau eraill drwy gydol 2013 i wella amrywiaeth mewn penodiadau cyhoeddus. Yn eu plith roedd:
- tynnu sylw cyrff cyhoeddus ac is-adrannau noddi at astudiaeth achos Chwaraeon Cymru a rhannu'r arferion da;
 - seminar i Gadeiryddion Byrddau'r Sector Cyhoeddus;
 - gweithdy i is-adrannau noddi.
49. Yn ystod yr hydref 2013, gofynnais i'r Gweinidogion ysgrifennu at y Cadeiryddion eto i ategu eu hymrwymiad i'r agenda hon ac i annog y Cadeiryddion a'r Byrddau i weithredu i wella amrywiaeth. Cafodd deunyddiau a chanllawiau arferion da eu hamgáu gyda'r llythyrau ac maent ar gael ar wefan Llywodraeth Cymru.
50. Disgwylir i'r Cadeiryddion ddarparu adroddiadau cynnydd erbyn 30 Mehefin 2014. Cynhelir seminar ar gyfer Cadeiryddion Byrddau'r Sector Cyhoeddus ar 13 Tachwedd 2014 yn Stadiwm SWALEC yng Nghaerdydd i rannu arferion da.

Hawliau plant

51. Ym mis Mai 2014, gosodais Gynllun Hawliau Plant diwygiedig gerbron y Cynulliad. Mae'n adlewyrchu'r ddyletswydd ar Weinidogion Cymru, o dan Fesur Hawliau

Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011, i roi sylw dyledus i Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn pan fyddant yn cyflawni'u swyddogaethau.

52. Yn fuan, byddaf yn cyhoeddi mwy o fanylion am adolygiad o Swyddfa Comisiynydd Plant Cymru, sef adolygiad y mae'r Comisiynydd presennol, Keith Towler, wedi galw amdano a'i groesawu.

Y Trydydd Sector

53. Y berthynas rhwng Llywodraeth Cymru a'r trydydd sector yw un o nodweddion neilltuol ein setliad datganoli. Mae hefyd yn hollbwysig bod gwasanaethau cyhoeddus yn cydweithio'n agos â'r trydydd sector i fynd i'r afael â'r her sy'n gysylltiedig ag angen cynyddol a gostyngiad yng nghyllid y sector cyhoeddus. Ym mis Ionawr 2014, roeddwn yn falch o gyhoeddi Cynllun Trydydd Sector diwygiedig. Fe'i lluniwyd ar y cyd â chynrychiolwyr y sector. Mae'n nodi'r prif egwyddorion sy'n sylfaen i'r ffordd y mae Llywodraeth Cymru'n cydweithio â'r trydydd sector, ac mae'n cynnwys Cod Ymarfer ar gyfer Ariannu'r Trydydd Sector.
54. Ar yr un pryd, cyhoeddais fy mod yn bwriadu symud tuag at ddull mwy rhanbarthol o weithio o ran seilwaith y trydydd sector a sicrhau bod y dulliau o ymgysylltu â'r sector, fel Cyngor Partneriaeth y Trydydd Sector a chyfarfodydd Gweinidogion â'r sector, yn canolbwyntio mwy ar ganlyniadau. Rwyf hefyd wedi annog yr awdurdodau lleol, y byrddau iechyd a gwasanaethau cyhoeddus eraill i roi sylw i'r Cynllun a'r Cod Ymarfer, a hynny er mwyn gosod sylfaen ar gyfer datblygu a chryfhau'r Compactau Lleol â'r Trydydd Sector.

Cenedlaethau'r dyfodol

55. Mae Cymru'n wynebu nifer o heriau hirdymor cymhleth. Rhaid i ni eu cydnabod a mynd i'r afael â nhw er lles Cymru. Rydym wedi etifeddu nifer o'r heriau hyn, ond ceir cydnabyddiaeth gynyddol bod angen gwneud mwy i sicrhau nad yw cenedlaethau heddiw'n gadael yr heriau er mwyn i genedlaethau'r dyfodol ymdrin â nhw.
56. Mae'r Bil hwn yn torri tir newydd. Ei nod yw sicrhau bod ein cenedlaeth ni'n ysgwyddo cyfrifoldeb dros wella lles Cymru drwy greu Cymru sy'n gynaliadwy yn awr a Chymru a fydd yn gynaliadwy am ddegawdau i ddod. Mae ein gwedd Gymreig ar ddatblygu cynaliadwy yn pwysleisio lles cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol pobl a chymunedau yn awr ac yn y dyfodol.
57. Mae'r Bil yn gyfle unigryw i sicrhau bod gwasanaethau cyhoeddus penodedig yn canolbwyntio ar fynd i'r afael â'r prif heriau sy'n wynebu cenedlaethau heddiw a chenedlaethau'r dyfodol. Gofynnais i'r Comisiynydd Dyfodol Cynaliadwy, Peter Davies, dreialu sgwrs genedlaethol am 'Y Gymru a Garem' i drin a thrafod y wlad y carem ei chael yn 2050. Lanswyd y cam cyntaf ym mis Chwefror a thros y misoedd diwethaf cafodd 'Eiriolwyr y Dyfodol' eu recriwtio ar hyd a lled Cymru i annog pobl a chymunedau i gymryd rhan yn y sgwrs am ddyfodol hirdymor Cymru, a hynny er mwyn cyfrannu at adroddiad interim ar ran cenedlaethau'r dyfodol yng Nghymru. Fe'i cyhoeddir maes o law. Bydd y Bil yn helpu i fynd i'r afael â'r heriau cenedliadol y mae Cymru'n eu hwynebu mewn modd mwy unedig ac integredig drwy sicrhau bod gwasanaethau cyhoeddus penodedig yn cydweithio i gyflawni'r

nodau a bennir gan y Bil. Rydym yn disgwyl y bydd modd i ni gyflwyno Bil Cenedlaethau'r Dyfodol (teitl dros dro) i'r Cynulliad cyn toriad yr haf.

Datblygu cynaliadwy

58. Fel Llywodraeth, mae ein holl bolisiau a rhaglenni'n adlewyrchu ein hymrwymiad i gynaliadwyedd a thegwch er mwyn i ni sicrhau mai datblygu cynaliadwy yw ein prif egwyddor drefniadol. Mae hyn yn ganolog i waith y portffolio Cymunedau a Threchu Tlodi. Nod ein rhaglenni a'n polisiau yw cyflwyno newidiadau yn awr a fydd yn dal i gael dylanwad yn y dyfodol a sicrhau bod pobl a chymunedau Cymru yn y sefyllfa orau i fynd i'r afael â'r heriau sydd o'n blaenau. Disgwylir i ni osod Adroddiad Blyneddol Datblygu Cynaliadwy 2013-14 ar 23 Mehefin.